

ตำนานว่าด้วย “ธิดาพระเจ้ากรุงจีน” ในสังคมสยาม

“中国公主” 故事在泰国

The Legends of "Chinese King's Daughter" in Siam

จุฑามาศ ประมูลมาก¹

สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์²

บทคัดย่อ: ในตำนานเก่าของสังคมสยามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศจีนนั้น ปราภฏเรื่องพระเจ้ากรุงจีน ยกธิดาของตนให้เป็นมเหสีของกษัตริย์ผู้ครองแคว้นต่างๆ ในสยาม อาทิ เรื่องพระเจ้าสาขาน้ำผึ้งกับนางสร้อยดอกหมาก เรื่องพระร่วงเมืองสวรรค์โลกกับพระนางพสุเทวี เป็นต้น ตำนานเหล่านี้ แม้จะไม่สามารถระบุขอบเขตของเวลาได้อย่างแน่ชัด แต่ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันตึงเครียดระหว่างจีนกับสยาม ในยุคที่แว่นแคว้นต่างๆ กำลังสร้างบ้านแปงเมือง อย่างไรก็ตาม การที่ตำนานกล่าวถึงพระเจ้ากรุงจีน ยกธิดาให้กับเหล่ากษัตริย์ในสยามประเทศนั้นอาจจะไม่เคยเกิดขึ้นจริงในทางประวัติศาสตร์ แต่ความสำคัญของตำนานเหล่านี้ คือเป็นการอธิบายในโลกทัศน์แบบไทย เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ที่แว่นแคว้นนั้นๆ มีต่อจีนในลักษณะของเครือญาติ และเป็นการเชิดชูและเน้นถึงพระบุญญาธิการของกษัตริย์องค์นั้นๆ ที่ยิ่งใหญ่เหนือแว่นแคว้นอื่นๆ

คำสำคัญ: “ธิดาพระเจ้ากรุงจีน”; สยาม; ตำนาน; แต่งงาน

摘要: 在泰国流传的古老传说里，有着远嫁到中国的中国公主故事，比如：赛南鹏王和隋朵玛公主故事、萨万卡洛国的帕洛王及帕素扎王妃故事，等等。这些传说至今无法考证是什么时候开始在泰国流传的，但事实证明中国从来不曾派公主远嫁到泰国过。所以在泰国流传的一些中国公主故事只能作为中泰友好交流的一面镜子。

¹ อาจารย์จุฑามาศ ประมูลมาก โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

朱塔曼·巴汶曼, 泰国法政大学人文学院东南亚研究专业教师

Juthamas Pramoolmak, Southeast Asian Studies Program, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand.

² อาจารย์ ดร. สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์ ภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

黄汉坤博士, 泰国法政大学人文学院中文系教师

Surasit Amornwanitsak, Ph.D., Department of Chinese, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand.

关键词：中国公主；暹罗；故事；结婚

Abstract: Several Siamese legends about China recounted stories about Chinese kings who sent their daughters to marry kings of Siam such as the story of King Sai Nam Pheung and Phra Nang Soi Dok Mak or the story of Phra Ruang and Phra Nang Wisut Thewi. Despite the inaccurate chronology of the events, these legends reflected a harmonious relationship between China and Siam during the nation building period. Even though those legends may not have been true, their existence was important in the sense that they could reveal typical the worldview, which valued the close tie between Thai and Chinese dynasties, praising the glory of the Thai kings and emphasizing their superiority over regional contemporaries.

Keywords: China King's daughter ; Siam ; Old legend ; Marriage

ตำนานว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีนในสังคมสยาม

ตำนาน (myth) เป็นเรื่องเล่าที่คนในชุมชนหรือในสังคมหนึ่งๆ ถือว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต ที่อธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งที่สำคัญต่อคนในชุมชนนั้นๆ¹ ตำนานที่ว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีนจึงเป็นเรื่องที่คนในชุมชนแว่นแคว้นสยามถือว่าเคยเกิดขึ้น แต่จะเป็นความจริงเพียงใดนั้นไม่สามารถยืนยันได้แน่ชัด ในตำนานเก่าของสังคมสยามปรากฏตำนานที่เกี่ยวกับประเทศจีนและกษัตริย์จีนอยู่หลายเรื่องซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในท้องถิ่นต่างๆ โดยเล่าเรื่องกษัตริย์จีน หรือที่เรียกกันในตำนานว่า “พระเจ้ากรุงจีน” (หรือ พระเจ้ากรุงจีน) มาติดใจสาวพื้นเมืองจนยกขันหมากมาขอหมั้นและแต่งงานด้วย เช่น ตำนานท้องถิ่นของเมืองประจวบคีรีขันธ์ เรื่องตาม่องล่าย ที่กล่าวถึงขันหมากของเจ้ากรุงจีนที่มาสู่ขอนางยมโดย ตำนานท้องถิ่นเมืองลพบุรี เรื่องสำเภาเจ้ากรุงจีนมาสู่ขอนางนงประจันต์ เป็นที่มา

¹ ศิราพร ณ ถลาง, *ชนชาติไทในนิทาน* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2545) น. 97.

ของชื่อสถานที่ในจังหวัดลพบุรี เช่น คลองบางชันหมาก เขาจันโจน จันแล เขาตะเภา¹ เป็นต้น

ตำนานหรือนิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวกับพระเจ้ากรุงจีนอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ ตำนานว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีน เป็นการเล่าเรื่องการแต่งงานระหว่างธิดาของพระเจ้ากรุงจีนกับกษัตริย์หรือผู้ครองแคว้นต่าง ๆ ในสยาม ตำนานกลุ่มนี้จะกล่าวถึงการที่พระเจ้ากรุงจีนยกธิดาของตนให้กับกษัตริย์ที่มีบุญญาธิการเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไป พร้อมกับทั้งข้าวของมีค่าและข้าทาสบริวารเดินทางมาพร้อมกับธิดาพระเจ้ากรุงจีน อันเป็นที่มาของคำอธิบายถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมจีนที่มีต่อสังคมสยาม เช่น การทำเครื่องถ้วยชามในสมัยสุโขทัย เป็นต้น

ตำนานที่กล่าวถึงการแต่งงานระหว่างธิดาพระเจ้ากรุงจีนกับกษัตริย์ของสยามที่สำคัญได้แก่

1. กลุ่มธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่เกิดในจันทุมพุก กล่าวถึงพระเจ้ากรุงจีนมีพระธิดา บางสำนวนว่าเป็นธิดาบุญธรรมเกิดในจันทุมพุก ปรากฏในหลักฐานดังนี้

เรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง

เรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ปรากฏในหนังสือพงศาวดารเหนือที่พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เรียบเรียงไว้ ตามเนื้อเรื่องกล่าวถึง พระเจ้ากรุงจีนได้บุตรบุญธรรมในจันทุมพุกเอามาเลี้ยงไว้ให้นามชื่อว่านางสร้อยดอกหมาก ครั้นเมื่อนางเจริญวัยขึ้น จึงให้หาโหรมาทำนายว่า ลูกคนนี้จะควรคู่ด้วยกษัตริย์เมืองใด โหรพิเคราะห์ดูเห็นว่า กษัตริย์ทางทิศตะวันตกกรุงไทย มีบุญญาธิการมากนัก เห็นจะควรกับพระราชธิดา จึงกราบทูลว่าจะได้กับพระเจ้ากรุงไทยเป็นแน่ พระเจ้ากรุงจีนจึงให้แต่งพระราชสาส์นเข้ามา ความว่า พระเจ้ากรุงจีนให้มาเป็นทางพระราชไมตรีถึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ด้วยเราจะยกพระราชธิดาให้เป็นพระอัครมเหสี ให้เสด็จออกมารับโดยเร็ว ครั้นเมื่อพระเจ้าสายน้ำผึ้งได้แจ้งในพระราชสาส์นดังนั้นก็ดีพระทัย จึงตรัสว่าเดือน 12 จะยกออกไป

¹ ชมนาด สุขเจริญ, “ตำนานเมืองลพบุรี: การรับรู้และโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531) น. 30.

เมื่อพระเจ้าสายน้ำผึ้งเสด็จไปถึง พระเจ้ากรุงจีนจึงแต่งกระบวนแห่รับพระเจ้าสายน้ำผึ้งเข้าพระราชวัง จีนทั่วประเทศสรรเสริญบุญทั่วไป พระเจ้ากรุงจีนให้ราชาภิเษกนางสร้อยดอกหมากเป็นพระอัครมเหสีพระเจ้าสายน้ำผึ้ง พร้อมทั้งแต่งสำเภา 5 ลำ กับเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก ให้จีนมีชื่อ 500 คนมาด้วย พระเจ้ากรุงจีนให้เชิญพระเจ้าสายน้ำผึ้งไปเฝ้าตรัสว่าบ้านเมืองหาผู้ใดรักษา อาจจะเข้าศึกษาโจมตี ให้พากันกลับไปพระนครเถิด พระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงถวายบังคมลาและพานางสร้อยดอกหมากลงสำเภา สิบห้าวันมาถึงแดนพระนครขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย พระราชาคณะ ราชบุรุษ เทพนิกร ก็โสมนัสยินดีทั่วไปจึงมารอรับเสด็จ เมื่อจัดตำหนักซ้ายขวาเสร็จแล้ว พระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงให้เฒ่าแก่กับเรือพระที่นั่งลงมารับพระนางสร้อยดอกหมาก นางจึงตอบว่า มาด้วยพระองค์โดยยาก มาถึงพระราชวังแล้วเป็นไฉนจึงไม่มารับ ถ้าพระองค์ไม่ลงมารับแล้วไม่ไป เฒ่าแก่เอาเนื้อความไปกราบทูลทุกประการ พระองค์แฉะดังนั้นก็ว่าเป็นหยอกเล่น มาถึงนี้แล้วจะอยู่ที่นั่นก็ตามเถิด นางรู้ความดังนั้นสำคัญว่าจริงยิ่งเศร้าพระทัยนัก ครั้นรุ่งเช้าแต่งกระบวนแห่มารับ จึงเสด็จพระราชดำเนินมาด้วย ครั้นถึงเสด็จไปบนสำเภารับนางๆ ตัดพ้อว่าไม่ไป พระเจ้าสายน้ำผึ้งจึงสัพยอกว่าไม่ไปแล้วก็อยู่นี้ พอตกพระโอษฐ์ลงนางก็กลั้นใจตาย พวกจีนไทยร่ำรักแซ่ไป จุลศักราช 406 ปีมะโรง ฉศก จึงเชิญศพมาพระราชทานเพลิงที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็นพระอารามให้ชื่อว่า วัดพระเจ้าพระนางเซิง แต่นั้นมา¹

เรื่อง พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์

ปรากฏในเอกสารคำให้การชาวกรุงเก่า กล่าวถึงพระเจ้ากรุงจีนผู้ทรงพระนามว่า อูตีมาง ได้ครอบครองกรุงคันธาระศรี อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์เสด็จออกไปประพาสสวนราชอุทยาน ได้ทอดพระเนตรเห็นจันทน์หมากต้นหนึ่งมีดอกใหญ่เกินประมาณ จึงเสด็จเข้าไปใกล้ต้นหมากนั้น ก็ทอดพระเนตรเห็นกุมาริผู้หนึ่งมีรูปโฉมงามเกิดอยู่ในดอกหมากนั้นดูเป็นมหัศจรรย์ พระองค์มีพระทัยชื่นชมยินดี จึงตรัสสั่งให้นางกุมารินั้นไปยังพระราชวัง และโปรดให้พระอัครมเหสีเลี้ยงเป็นพระราชธิดาบุญธรรม ทรงตั้งพระนามกุมารินั้นว่า นางสร้อยดอกหมาก ครั้น

¹ หนังสือพงศาวดารเหนือ (พระนคร : กรมศิลปากร, 2499) น. 44 - 47.

พระราชธิดามีพระชนมพรรษาได้ 15 ปี มีพระรูปโฉมงดงามจนเลื่องลือไปในประเทศใหญ่น้อยว่า พระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีนนั้น ทรงงดงามหาผู้อื่นจะเปรียบเสมอมิได้ เสียงเล่าลือสรรเสริญนี้ทราบไปถึงพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ผู้ครองกรุงอินทปรีสถ์ พระองค์มีพระหฤทัยยินดีด้วยพระองค์ได้ราชาภิเษกเป็นเอกองค์บรมกษัตริย์แล้ว ยังมีได้มีพระอัคมเหสี จึงตรัสสั่งให้แต่งพระราชสาสน์ลงในแผ่นสุพรรณบัตร ขอพระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีนมาอภิเษกเป็นเอกอัคมเหสี และให้จัดราชทูต อุปทูต ตรียทูต เชิญพระราชสาสน์กับเครื่องมงคลราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงคันธาระศรี

เมื่อราชทูตไปถึง พระเจ้าอุติมากรุงจีนได้ทราบในพระราชสาสน์ดังนั้น ก็มีดีพระทัยยิ่งนัก จึงมีพระราชดำรัสแก่ราชทูตว่า “พระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์นี้เป็นเอกราชของไทย เพราะฉะนั้นถ้าประสงค์จะเป็นสัมพันธมิตรร่วมเชื้วงศ์กับเราแล้ว ให้พระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์ยกพยุหโยธาทัพโดยสมควรแก่เกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินเอกราช มากระทำการอภิเษกที่กรุงของเรา เราจึงจะยกพระราชธิดาให้ตามสมควรแก่ราชประเพณี” ราชทูตจึงถวายบังคมลากลับมาราพบูลพระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์ ตามพระราชดำรัสสั่งของพระเจ้ากรุงคันธาระศรีทุกประการ

เมื่อพระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์ได้ทรงทราบดังนั้น ก็ทรงพระโสมนัสยินดี ตรัสให้จัดกระบวนทัพเรือสำเภาน้อยใหญ่ พร้อมด้วยพวกพหลพลโยธาเป็นอันมาก ตั้งเป็นกระบวนพยุหโยธาทัพเรือ ครั้นเมื่อถึงกรุงคันธาระศรีแล้ว พระองค์จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้ากรุงคันธาระศรีถวายเครื่องราชบรรณาการตามขัตติยประเพณี ทูลขอพระราชธิดา พระเจ้ากรุงคันธาระศรี ทรงเห็นว่าพระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์เป็นผู้มีบุญญาธิการมากก็ทรงยินดี ตรัสว่าเราจะอภิเษกราชธิดาเราให้เป็นคู่บุญบารมีของพระองค์ในมงคลสถานและจัดการพิธีตามสมควร ครั้นเสร็จการอภิเษกแล้ว พระเจ้าอุติมากรุงจีนก็ทรงชักชวนให้พระเจ้าอินทปรีสถ์ประทับอยู่ ณ วังที่อภิเษกนั้นถึง 7 เดือน

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ทรงพระดำริว่า มาอยู่ในกรุงคันธาระศรีนี้หลายเดือนแล้ว ควรจะคิดกลับคืนไปครอบครองพระนครของเราตั้งแต่ก่อน พระองค์จึงเข้าไปทูลลาพระเจ้าคันธาระศรี พระเจ้าคันธาระศรีก็ทรงอนุญาต พระองค์จึงทรงพานางสร้อยดอกหมากลงสู่สำเภาพระที่นั่งพร้อมด้วยนางสนมบริวารราชบริพารแวดล้อม เสด็จยกพยุหโยธาทัพเรือกลับไป

โดยทางมหาสมุทร ครั้นถึงพระนครแล้ว จึงตรัสสั่งให้ตั้งโรงราชพิธีทำการอภิเษกสมโภชพระมหาลีสร้อยดอกหมากอีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมา พระเจ้ากรุงจีนกับพระเจ้าอินทปรัสถ์จึงได้เป็นสัมพันธมิตรมีทางพระราชไมตรีต่อกันมาสิ้นกาลช้านาน¹

ตำนานเรื่องนี้ในคำให้การชาวกรุงเก่าระบุว่า เป็นพงศาวดารเขมร แต่เนื้อความมีความคล้ายคลึงกับตำนานของพระเจ้าสายน้ำผึ้งกับพระนางสร้อยดอกหมากที่ปรากฏในหนังสือพงศาวดารเหนือ ซึ่งระบุช่วงเวลาไว้ว่าอยู่ในสมัยการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในเรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์มีการเติมรายละเอียดปลีกย่อยลงไปมาก เช่น ชื่อของพระเจ้ากรุงจีน ชื่อนครต่างๆ เชื่อว่าคงจะเป็นการเล่าสืบต่อกันมา โดยผู้เล่าจดจำและเสริมรายละเอียดแตกต่างกันไป

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

ในตำนานกล่าวถึง พระพนมทะเล ศรีมเหศวรสถิตราชธิดาชาลยัตริย์ ได้มาตั้งบ้านเมืองอยู่ที่เพชรบุรี วันหนึ่งมีสำเภาจีนมายังเพชรบุรี ชาวเพชรบุรีนำขุนล่ามจีนและเครื่องบรรณาการมาถวายกษัตริย์เมืองเพชรบุรี ขุนล่ามจีนได้ขอฝัง จึงทรงพระราชทานฝังแก่ขุนล่ามจีนเต็มสำเภาเพื่อนำไปถวายพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนก็ชื่นชมยินดี ว่าพระพนมทะเลเสด็จมาตั้งเมืองอยู่ริมสมุทรนี้ “ควรเราเอานางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีของสมุทรนี้ ให้เป็นอัครมเหสีแก่พระบวรเชษฐาพระราชกุมารเจ้ากรุงเพชรบุรี” นางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีของสมุทรนี้ เป็นลูกนางจันทรวเทวีศรีบาทราชธิดาสุรวงศ์ นางเกิดในดอกหมากก็อยู่เมืองจำปาธิปไตยเป็นมเหสีแก่พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีน และเกิดนางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีของสมุทรนี้ และพระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนแต่งสำเภาได้ 19 ลำ แล้วแต่นางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีของสมุทรให้เอามาถวายแก่พระเจ้าอยู่หัวเป็นอัครมเหสี และมอบเงินทองผ้าแพรพรรณและชาวแม่พระสมนทหญิงชายให้มาแก่นางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีของสมุทรด้วย 7,400 คน ให้ขุนล่ามจีนถือมาถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว²

ตำนานของเมืองนครศรีธรรมราชฉบับนี้เล่าถึงเมืองเพชรบุรีว่ามีความสัมพันธ์กัน และ

¹ “คำให้การชาวกรุงเก่า” ใน ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2553) น. 32 - 35.

² “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ใน ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง (กรุงเทพฯ : อิปซี, 2552) น. 23 - 24.

กล่าวถึงกษัตริย์เมืองเพชรบุรีที่ได้ธิดาพระเจ้ากรุงจีนเป็นมเหสี เนื้อเรื่องสอดคล้องช่วงนี้กับเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเจ้ากรุงจีนและธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่มีกษัตริย์มาตั้งบ้านเมืองอยู่ริมทะเล แล้วพระราชทานผางให้แก่พระเจ้ากรุงจีนจนพระองค์พอพระทัย พระราชทานธิดาให้เป็นมเหสี โดยที่ธิดาพระองค์นั้นมีพระมารดาที่เกิดในจีนหมาก เป็นการผสมเอาเนื้อเรื่องจากตำนานหลายเรื่องเข้าไว้ด้วยกัน

2.กลุ่มธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่เป็นเจ้าหญิงธรรมดา ไม่ได้กำเนิดจากจีนหมาก

เรื่องของเจ้าอยู่ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต

ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต และการสืบราชสมบัติของพระเจ้าแผ่นดินสยามเท่าที่พอจะสืบสาวได้จากพงศาวดารเก่าแก่ โดยในช่วงต้นได้กล่าวถึงปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาที่สืบทอดราชสมบัติต่อจากพระพุทธเจ้า กล่าวถึงโอรสของพระเจ้าแผ่นดินที่ปกครองแคว้นหลายแคว้นหลายในประเศจีน ชื่อ เจ้าอู่ มีความประพฤติไม่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมจนถูกเนรเทศออกจากประเทศ โดยที่พระราชบิดาได้พระราชทานเรือสำเภา ของมีค่า และข้าวของที่จำเป็นต่อการเดินทางไกลพร้อมทั้งข้าราชการบริพารอีก 200,000 คน เจ้าอู่ได้เสด็จมาตั้งเมืองที่เมืองกุยและประทับอยู่ที่เมืองนี้ ในเวลานั้นมีเรือสำเภาจากจักรพรรดิจีนสองลำมาปรากฏที่เมืองกุยและมีข่าวว่าพ่อค้าจีนบนเรือนั้นยินดีที่จะได้รับไม้ฝาง เจ้าอู่จึงได้ให้ไม้ฝางไปเป็นจำนวนมากเท่าที่เรือสองลำจะบรรทุกไปได้ เมื่อกลับไปเมืองจีนแล้ว พวกพ่อค้าก็ได้รายงานให้พระจักรพรรดิทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและไม้ฝางซึ่งได้รับมาเป็นของกำนัล พระเจ้าจักรพรรดิทรงปิติเป็นอย่างมากที่ได้ไม้ฝางเป็นของกำนัล จึงยกพระธิดาพระนามว่า นางประคำทองให้อภิเษกกับเจ้าอู่ พระองค์ได้จัดพิธีส่งพระราชธิดาอย่างเอิกเกริกนอกจากนี้ยังพระราชทานนามเจ้าอู่ว่า ท้าวอู่ทอง เพื่อเป็นรางวัลอีกด้วย¹

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ) พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต พ.ศ.2182 พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2546) น. 24 - 26.

เรื่อง พระร่วงอรุณกุมารเมืองสวรรค์โลก

เรื่องพระร่วงอรุณกุมารปรากฏในหนังสือพงศาวดารเหนือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้นเมื่อยังดำรงพระเกียรติเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีรับสั่งให้พระยาวิเชียรปรีชา (น้อย) เป็นผู้รวบรวมเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2350 เป็นหนังสือหลายเรื่องที่มีมาแต่ครั้งกรุงเก่า เอามารวบรวมแต่งเชื่อมให้เป็นเนื้อเดียวกัน พิมพ์ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2412 เนื้อความที่กล่าวถึงธิดาพระเจ้ากรุงจีนปรากฏในเรื่องของพระร่วงอรุณราชกุมารผู้ครองเมืองสวรรค์โลก

พระร่วง หรือ เจ้าอรุณราชกุมาร เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอภัยคามินีราชกับนางนาค มีน้องต่างมารดาชื่อ เจ้าฤทธิกุมาร เจ้าอรุณราชกุมารได้ครองเมืองสัชนาโลยได้พระนามว่า พระยาร่วง ในปีพุทธศักราช 1000 ทรงพระดำริจะทำพิธีลบศักราช จึงได้นิมนต์พระเถระองค์สำคัญ อาทิ พระอุปัชฌายะ พระมหาโลยลาย พระอรหันต์เจ้าทั้ง 500 พระองค์ ทั้งพระพุทธโฆษาจารย์วัดรังแร้ง พระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย บรรดาท้าวพระยาในชมพูทวีปคือ ไทย ลาว มอญ จีน พม่า ลังกา แต่พระยากรุงจีนไม่ได้มาช่วยลบศักราช พระร่วงกับเจ้าฤทธิกุมารจึงคิดที่จะไปเอาพระยากรุงจีนมาเป็นข้า จัดแต่งสำเภาแล่นไปยังกรุงจีน

เมื่อไปถึงบังเกิดเป็นอัศจรรย์ หมอกตกลบหนึ่มไม่เห็นพระจันทร์พระอาทิตย์ จินทั้งหลายให้ชนลูกหนังหัวฟองทั้งเมือง พระยากรุงจีนจึงให้หาเสนาอำมาตย์ไปดู เห็นแต่เรือน้อยลำหนึ่ง พระยากรุงจีนก็รู้ในพระทัยแห่งพระองค์ด้วยมีพุทธทำนายไว้แต่ก่อนอยู่ในเมืองว่า มีไทยสองคนพี่น้องจะข้ามทะเลมาแสวงหาเมีย และชายผู้หนึ่งจะเป็นเจ้าแห่งชมพูทวีป และจะลบศักราชพระพุทธเจ้า พระยากรุงจีนจึงใช้พลจีนออกมาจับพระองค์ขึ้นมาถึงเรือนหลวงแล้ว จึงนั่งบนแท่นแก้ว พระยากรุงจีนจึงถวายบังคมแล้วจึงชวนเจรจา พระยาร่วงก็ทรงภาษาได้ทุกประการ พระยากรุงจีนจึงนำเอาพระราชธิดามาถวายให้เป็นพระอัครมเหสี ด้วยเหตุว่านางนั้นได้ทำบุญไว้ด้วยพระองค์แต่ชาติก่อนมา และให้อำมาตย์แต่งสำเภาลำหนึ่งกับเครื่องบรรณาการ พระยากรุงจีนจึงผ่าตามังกรออกเป็นสองภาค ข้างทางให้แก่พระราชธิดาต่อไปเมื่อหน้าถ้าจะมีพระราชสาส์นถึงกันแล้ว ให้เอาตรามาประกบกันดูถ้าแลเป็นดวงเดียวกัน ก็จะรู้ว่าเป็นพระราชสาส์นจากพระราชธิดา พระเจ้าร่วงจึงพานางพสุทเทวิลงสำเภา

พร้อมทั้งเจ้าฤทธิราชกุมาร และจีนทั้งหลายอีก 500 คนเป็นบริวาร ซึ่งชาวจีนที่ตามเสด็จมานี้ เมื่อถึงยังศรีสัชนาโลยกี้ได้ทำเครื่องถ้วยชาม จึงเกิดถ้วยชามแต่นั้นมา¹

นอกเหนือจะปรากฏเป็นตำนานที่ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ยุคต้นของสุโขทัยและอยุธยา แล้ว ตำนานว่าด้วยเรื่องของธิดาพระเจ้ากรุงจีน ยังปรากฏเป็นตำนานประจำถิ่นอีกด้วย ตำนานที่ระบุดังเรื่องนี้อีก ตำนานงหฺรา พัทลุง เป็นตำนานที่อธิบายภูมิศาสตร์ท้องถิ่นงหฺรา จังหวัดพัทลุง เล่ากันว่า ในสมัยก่อนบริเวณอำเภองหฺรา เป็นทะเลกว้างใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อไปถึงประเทศจีน สมัยนั้นมีครอบครัวหนึ่ง บิดาชื่อพญาโง้ง มีบุตร 3 คน คนโตเป็นชาย อยู่มาวันหนึ่งบุตรชายคนโตได้ขออนุญาตบิดาไปทำงานที่เมืองจีน จนเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ากรุงจีน จึงได้ชวนบุตรชายพญาโง้งเข้าไปทำงานในราชวัง ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงเห็นว่า บุตรชายพญาโง้งทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงยกพระราชธิดาให้อภิเษก แล้วยกเมืองให้ปกครองแทนตน คนทั่วไปเรียกว่า พระเจ้ากรุงจีน ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงคิดถึงบ้านเกิดจึงได้ชวนภรรยาเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้าน ฝ่ายพญาโง้งเมื่อทราบข่าวบุตรจะมาเยี่ยมก็ไปรอรับอยู่ที่ท่าหน้า ครั้นบุตรชายเดินทางมาถึง เห็นสภาพบิดาอยู่ในฐานะยากจนเกิดความละอายภรรยา จึงไม่ยอมรับว่าเป็นบิดา มารดาของตนเอง ฝ่ายพญาโง้งเห็นบุตรแสดงอาการรังเกียจเกิดความน้อยใจกลั่นใจตายกลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกว่า เขาพญาโง้ง ก่อนตายพญาโง้งได้สาปแช่งบุตรชายไว้ว่า หากเดินทางกลับขอให้เรือถูกพายุจมกลางทะเล ซึ่งปรากฏว่าเมื่อบุตรชายพญาโง้งเดินทางกลับ ก็ได้ถูกพายุพัดเรือล่มกลางทะเลทุกคนตายหมดกลายเป็นหินเรียกว่า เขาพญากรุงจีน ส่วนเรือสำเภายาญพุดจมลงทะเลเห็นแต่กงเรือลอยโผล่ให้เห็นเหนือผิวน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า กงลอยร่า ซึ่งหมายถึงกงเรือลอยโผล่ให้เห็นเหนือผิวน้ำ แต่ชาวปักษ์ใต้นิยมเรียกชื่อสั้นๆ จากคำว่า กงลอยร่า เป็น กงร่า เมื่อนานวันเข้าจึงกลายเป็นงหฺรา²

ละครนอกเรื่อง มณีพิชัย เชื่อว่าเดิมอาจจะเป็นนิทานพื้นเมือง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำมาพระราชทานนิพนธ์ใหม่เป็นบทละคร เนื้อเรื่องมณีพิชัย กล่าวถึงพระเจ้า

¹ หนังสือพงศาวดารเหนือ น. 12.

² เรื่องเล่าตำนานงหฺรา < <http://www.phatlung.com/dramatic/kongra.php> >

กรุงจีนว่ามีราชธิดาอยู่ 7 นางด้วยกัน แต่งงานมีคู่ครองไปแล้วเหลือเพียงน้องคนเล็ก พระราชมารดาเป็นพี่ของนางจันทรมเหสีท้าวพิชัยนุราช ผู้ครองเมืองอยุธยา พระเจ้ากรุงจีนได้ทราบข่าวว่า ท้าวพิชัยนุราชกับนางจันทรมเหสีราชบุตรรุ่นหนุ่มยังไม่มีชายา จึงให้ทูตเชิญราชสาส์นไปยังเมืองอยุธยา ขอพระมณีนพิชัยไปเป็นราชบุตรเขย ท้าวพิชัยนุราชกับนางจันทรมเหสีได้ทราบราชสาส์นก็มีความยินดีว่า พระมณีนพิชัยจะได้เป็นราชบุตรเขยพระเจ้ากรุงจีน มีเกียรติยศสูง จึงรับแก้ทูตจีนว่า จะถวายพระมณีนพิชัยเป็นราชบุตรเขยตามประสงค์ของพระเจ้ากรุงจีน¹

จากตำนานและนิทานข้างต้น จะเห็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งว่า พระเจ้ากรุงจีนได้ยกพระราชธิดาของตนให้แก่กษัตริย์สยาม เนื่องด้วยเล็งเห็นถึงบุญญาธิการที่กษัตริย์พระองค์นั้นๆ จะได้เป็นใหญ่ในชมพูทวีป และแม้ว่าจะจะเป็นเพียงสามัญชนดังในกรณีของตำนานงหรา แต่ก็เนื่องด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ความเป็นคนดี หรือเพราะได้สร้างความพึงพอใจบางประการ เช่น การส่งไม้ฟาง เครื่องราชบรรณาการไปยังกรุงจีน พระเจ้ากรุงจีนจึงได้ยกธิดาของตนให้

นอกเหนือไปจากเหตุผลว่าด้วยพระบุญญาธิการของกษัตริย์องค์ต่างๆ แล้ว การยกธิดาให้ก็เพื่อเหตุผลในทางพระราชไมตรีระหว่างกรุงจีนกับแว่นแคว้นในสยาม ดังที่ปรากฏในเรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ และเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกรุงจีนกับแว่นแคว้นในสยามก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี วิธีคิดเกี่ยวกับการยกลูกสาวให้แต่งงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์นี้ เป็นวิธีการที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป ปรากฏในสังคมอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ในกรณีของพระไชยเชษฐา กษัตริย์ล้านช้างทรงต้องการเป็นไมตรีกับทางกรุงศรีอยุธยา จึงส่งทูตมาขอพระเทพกษัตริ์พระธิดาองค์เล็กของพระมหาจักรพรรดิไปเป็นพระชายา² ซึ่งในเหตุการณ์เดียวกันนี้ ในคำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวเป็นอีกความหนึ่งว่า

ครั้นต่อมาพระเจ้าล้านช้างได้ทราบว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยามีช้างเผือก 7 ช้าง เป็นผู้มียุบุญญาธิการมาก บรรดาจะเป็นมิตรสนิทกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงแต่งพระราชธิดาองค์หนึ่ง ซึ่งมีรูปลักษณะอันงามมีนามว่า รัตนมณีเนตร กับเครื่องราชบรรณาการ ให้ทูตจำทูลพระราชสาส์นเจริญทางพระราชไมตรีเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาถวายพระราชธิดา ใจความใน

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย บทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์ ไกรทอง มณีนพิชัย (พระนคร : องค์การค้ำของดุสิต, 2511) น. 193 – 194.

² “พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ,” ใน หนังสือพงศาวดารเหนือ น. 130.

พระราชสาสน์นั้นทูลขอช้างเผือกด้วยเชือกหนึ่งเพื่อจะเอาไปเป็นศรีพระนคร พระมหาจักรวรรดิก็มีพระทัยยินดีรับพระราชทานธิดาพระเจ้านครล้านช้าง แล้วจึงพระราชทานช้างเผือกพังให้¹ ซึ่งแม้ว่าความจะแย้งกับหลักฐานกลุ่มพระราชพงศาวดารแต่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนโลกทัศน์ของผู้เล่าในเรื่องของการแต่งงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างแว่นแคว้น

วัตถุประสงค์ทางด้านสังคมของการแต่งงานนั้น นอกเหนือจากเพื่อสร้างครอบครัวสืบทอดสมาชิกแล้ว ยังเพื่อความร่วมมือในทุกๆ ทางอีกด้วย เช่น การเศรษฐกิจ การปกครอง และความเป็นปึกแผ่นในหมู่วงศ์ญาติ (coordination) บางสังคม เช่น สังคมอุตสาหกรรมทุกแห่งนิยมใช้การแต่งงานเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ทั้งการแต่งงานในพวกเดียวกันหรือญาติกันเองที่มีฐานะดีด้วยกัน หรือการที่คนไทยบางตระกูลนิยมให้ลูกแต่งงานกับครอบครัวจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนการแต่งงานเพื่อผลทางการเมืองเป็นสิ่งที่เห็นอย่างชัดเจนในประวัติศาสตร์โลก คือการที่รัชทายาทของแคว้นหรือประเทศหนึ่งไปแต่งงานกับรัชทายาทของอีกแคว้นหรือประเทศหนึ่ง ทั้งสองแคว้นหรือประเทศก็จะเป็นมิตรและร่วมมือกันโดยตลอดเพราะกลายมาเป็นญาติต่อกัน²

การแต่งงานเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีในโลกทัศน์ของจีน

สืบแสง พรหมบุญ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับแว่นแคว้นอื่นๆ ในระบบบรรณาการไว้ว่า ชาวจีนนั้น เชื่อมั่นในความเหนือกว่าทางด้านวัฒนธรรมของตนเองมากเสียจนกระทั่งเชื่อว่า บรรดาอนุรักษชนผู้ไร้วัฒนธรรมจะต้องมาจีนเพื่อแสวงหาความเปลี่ยนแปลงและความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นอนุรักษชนจำเป็นต้องยอมรับในความเป็นเจ้าประเทศราชของจีน และปฏิบัติตามพิธีการต่างๆ ซึ่งจะเท่ากับว่าอนุรักษชนเหล่านั้นมีสิทธิที่จะเป็นสมาชิกของสังคมขงจื้อ แนวความคิดต่างๆ เหล่านี้จะเห็นได้ชัดว่า แสดงถึงลักษณะทางการปกครองซึ่งรับอิทธิพลจากความเชื่อในลัทธิขงจื้อเรื่องการแบ่งชั้นสังคม ประเทศจีนจะต้องอยู่ฐานะเป็น บิดา ผู้นำ พี่ชายคนโต หรือผู้ที่เหนือกว่าอยู่เสมอ ขณะที่รัฐอื่นๆ อยู่ใน

¹ “คำให้การชาวกรุงเก่า” ใน ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2553) น. 81.

² นิยพรณ วรณศิริ มานุษยวิทยา ว่าด้วยระบบครอบครัว การแต่งงาน และเครือญาติ (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2528) น. 60.

ฐานะเป็น บุตรชาย ผู้ตาม น้องชาย หรือ ผู้ที่ด้อยกว่า ตามหลักทั่วไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรจีนกับรัฐอื่นนั้นจะสนิทสนมเพียงใดขึ้นอยู่กับระยะความห่างไกล ชาติที่ยังใกล้จีนก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน สิ่งต่างๆทั้งหมดนี้เป็นหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานและเป็นอุดมการณ์ของการติดต่อกับต่างชาติของจีนภายใต้ระบบบรรณาการอย่างแท้จริง¹

ระบบบรรณาการนั้นพัฒนาจากระบบ “เหอซิน” (和亲) ซึ่งเป็นระบบที่จักรพรรดิฮั่นเกาจู่หลิวปัง (汉高祖刘邦) แห่งราชวงศ์ฮั่นทรงตั้งขึ้น ภายใต้ระบบ “เหอซิน” ของชาวจีนจากจักรพรรดิและบรรดาตัวเจ้าหญิงจีนจะถูกนำไปมอบให้กับพวกอนารยชนเผ่าชยงหนู (匈奴) เพื่อแลกเปลี่ยนกับคำปฏิญาณว่า จะไม่โจมตีดินแดนบริเวณชายแดนจีน²

ดังนั้น การแต่งงานในระบบ “เหอซิน” ระหว่างเจ้าหญิงจีนกับผู้ครองแคว้นอื่นๆ จึงเพื่อผูกสัมพันธ์กับบรรดาแคว้นต่างๆ ที่มีพื้นที่ติดต่อกับจีน และเป็นแคว้นที่ถูกมองว่าจะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของศูนย์กลางอำนาจ

ด้วยวิธีคิดเช่นนี้ การให้ลูกสาวของตนแต่งงานกับคนในแคว้นหรือกลุ่มตระกูลอื่นๆ จึงเป็นการต่อช่องทางอำนาจโดยใช้คนเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน และมีนัยของการยอมรับในอำนาจของอีกฝ่าย การแต่งงานนำมาซึ่งความร่วมมือและการเอื้อประโยชน์บางประการ เช่น การลดหย่อนภาษีอากร การให้ความช่วยเหลือเรื่องของกองทัพ และการนำความเจริญแบบจีนไปสู่ดินแดนอื่น (ซึ่งจีนมองว่าด้อยกว่าตน) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อบรรดาชนเผ่าที่ด้อยกว่า เพราะจะได้รับวัฒนธรรมของแคว้นที่เจริญกว่าตนมาพร้อมกับการแต่งงาน ตัวอย่างที่ปรากฏในประวัติศาสตร์คือ การแต่งงานระหว่างพระนางหวังเจาจวิน (王昭君) ซึ่งเป็นนางในของราชสำนักฮั่น รัชสมัยของจักรพรรดิฮั่นหยวนตี้ (汉元帝) กับฮูหนานเสี่ย (呼韩邪) ข่านของเผ่าชยงหนู (พ.ศ. 510) ซึ่งเป็นอนารยชนเผ่าที่เก่งกล้าในด้านสงครามเป็นอย่างมาก มักเข้ามารุกรานดินแดนภาคเหนือของจีนอยู่เสมอ พระจักรพรรดิฮั่นสมัย

¹ สิบแสง พรหมบุญ ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282 – 1853 แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525) น. 5.

² เรื่องเดียวกัน

ราชวงศ์ฮั่นใช้นโยบายประนีประนอมยอมยกเจ้าหญิงจีนในราชสำนักให้ชนเผ่านี้เสมอ¹ และนับตั้งแต่ที่พระนางหวังเจาจวินได้ไปที่แคว้นแคว้นเผ่าชยงหนู เผ่านี้ก็ได้กลายมาเป็นมิตรที่ดีของจีน ทั้งยังช่วยเป็นปราการป้องกันดินแดนภาคเหนือของจีนอย่างดีตลอดมา² ในสมัยราชวงศ์ถัง แม้ว่าจะเป็นยุคที่ถือว่ายุคทองของจีนก็ตาม แต่ยังคงนิยมใช้รูปแบบการเชื่อมความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มากถึง 28 ครั้งกับ 8 อนารยชนหรือแคว้นแคว้นที่เก่งกล้าในยุคนั้น อันประกอบด้วย ทูเจี๋ย (突厥) ถูยวี่หุน (吐谷浑)³ ถูปั๋วหรือถู่ฟาน (吐蕃) ซี (奚) ซี้ตาน (契丹) หมิงหยวนกว๋อ (宁远国) หุยเหอ (回纥) หานานเจ้าหรือหานเจ้า (南诏)⁴ ดังปรากฏหลักฐานในกลอนของจางจี (张籍) กวียุคถัง (ราว พ.ศ.1309 - ราว พ.ศ.1373)⁵ กล่าวถึงการส่งเจ้าหญิงจีนไปแต่งงานกับพวกอนารยชนในบทกลอนตอนหนึ่งว่า “ชายแดนวันนี้ไม่มีศึก ิดาฮั่นออกเรือนไปแต่งงาน” (塞上如今无战尘，汉家公主出和亲。)⁶ นี่คือภาพที่สะท้อนถึงความสำคัญของระบบ “เหอซิน” ที่ผ่านวรรณกรรมที่เด่นชัด

อย่างไรก็ตาม การแต่งงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ภายใต้วิธีคิดแบบระบบบรรณาการนี้จะกระทำกันภายในแผ่นดินจีนเป็นหลัก ถึงจะเป็นเพียงแคว้นเล็กแคว้นน้อยก็ตาม เพราะการส่งพระราชธิดาไปแต่งงานยังแคว้นอื่นที่อยู่นอกเหนือแผ่นดินจีนนั้นมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เนื่องจากจีนไม่ได้กลัวภัยที่มาจากดินแดนอื่นๆ โพนทะเล และแคว้นอื่นต่างก็ยอมรับในอำนาจของจีนว่าเป็นผู้นำของภูมิภาคเอเชียตะวันออกอยู่แล้ว ถ้าจะมีการแต่งงานเชื่อมความสัมพันธ์ก็จะเป็นดินแดนอื่นส่งบุตรสาวหรือผู้หญิงไปถวายเป็นเครื่องบรรณาการแก่จีน เช่น เกาหลีส่งผู้หญิงไปเป็นเครื่องบรรณาการแก่ราชสำนักจีน เป็นต้น

ประเด็นที่น่าสนใจในที่นี้ก็คือ ในบันทึกของราชสำนักจีนไม่ได้กล่าวถึงการเดินทางของเจ้าหญิงจีนมายังดินแดนโพนทะเลแต่อย่างใด ทั้งๆ ที่ระบบการจดบันทึกของจีนนับได้ว่ามี

¹ ฉาวร ลิกโกศล 4 ยอดหญิงงามผู้พลิกประวัติศาสตร์จีน (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2535) น. 45.

² เรื่องเดียวกัน น. 46.

³ “ถูยวี่หุน” (Tuyuhun) เป็นชื่อชนกลุ่มน้อยของจีนสมัยโบราณ เขียนด้วยตัวอักษร 谷 แต่อ่านว่า yù

⁴ 龚荫 2000 《唐代和亲政策述论》，载《思想战线》第1期，第106页。

⁵ 钱仲联等 2000 《中国文学大辞典》上海辞书出版社，第294页。

⁶ 《全唐诗》1996 中华书局年版，第12册，第4337页。

ความละเอียดเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า ตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว ธิดาพระเจ้ากรุงจีน (พระราชธิดาของจักรพรรดิจีน) ไม่เคยเดินทางมาแต่งงานกับกษัตริย์ในดินแดนโพ้นทะเลอย่างสยามประเทศแม้แต่ครั้งเดียว

การเดินทางของผู้หญิงจีนมายังสยาม

เรื่องการเดินทางของชาวจีนไปยังดินแดนอื่นมักเป็นเรื่องของผู้ชายเป็นสำคัญ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะความยากลำบากของการเดินทางที่เต็มไปด้วยเรือสำเภาเป็นยานพาหนะ ผู้หญิงที่เดินทางจึงมักจะเป็นภรรยาของชายชาวจีนที่เดินทางตามสามีมา¹ ทำให้กลุ่มชาวจีนอพยพมักเป็นชายมากกว่าหญิง อย่างไรก็ตาม ยังคงมีตำนานที่กล่าวถึงการเดินทางของผู้หญิงชาวจีนมายังสยามปรากฏเป็นเรื่องราวของแต่ละท้องถิ่น เช่น ตำนานเจ้าแม่อำมา เจ้าแม่แจ่ม เจ้าแม่แตงอ่อน เป็นต้นานของจังหวัดชลบุรี กล่าวถึง เจ้าแม่อำมา เจ้าแม่แจ่ม และเจ้าแม่แตงอ่อนเป็นหญิงสาวพี่น้องชาวจีนที่เดินทางมาทางเรือ แต่เมื่อมาถึงบริเวณเกาะแสมสารเกิดเรือแตก คลื่นซัดเจ้าแม่อำมาไปอยู่บนเกาะแสมสาร เจ้าแม่แจ่มถูกคลื่นซัดมาที่ชายหาดบ้านช่องแสมสาร ส่วนเจ้าแม่แตงอ่อนอยู่ที่หาดน้ำหนาว²

ตำนานที่เล่าเรื่องการเดินทางของผู้หญิงชาวจีนมายังสยามที่แพร่หลายเรื่องหนึ่ง คือ เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปรากฏในพงศาวดารเมืองปัตตานี รวบรวมโดยพระยาวิเชียรคิริ (ชม) เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อครั้งที่เมืองปัตตานี ภรรยาเจ้าเมืองปัตตานีว่าการเป็นเจ้าเมืองแทนสามีที่ถึงแก่กรรม เรียกกันว่า นางพระยาปัตตานี ได้จัดแจงให้หล่อปืนทองเหลืองใหญ่ไว้ นายช่างผู้หล่อปืนนั้น สืบได้ความว่าเป็นจีน มาจากเมืองจีน เป็นชาติฮกเกี้ยนแซ่หลิม ชื่อเคี่ยม เข้ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านกะเสะ จีนเคี่ยมคนนั้นมาได้ภรรยาเป็นมลายู จีนเคี่ยมก็เลยไปนับถือศาสนาอิสลาม พวกมลายูจึงเรียกว่า หลิมโต๊ะเคี่ยม อยู่ที่เมืองปัตตานีได้หลายปี น้องสาวหลิมโต๊ะเคี่ยมชื่อ เก้าเนียว ตามมาจากเมืองจีนมาหาหลิมโต๊ะเคี่ยมที่เมืองปัตตานี อยู่เฝ้าอ่อน

¹ ตัวอย่างเช่นในสมัยราชวงศ์หมิงมีการประกาศห้ามไม่ให้คนจีนออกไปทำการค้าในส่วนนอกชน ยกเว้นการค้าในระบบบรรณาการของรัฐ แต่การลักลอบก็ยังมีพบเห็นอยู่บ่อยครั้ง

² สายป่าน ปุริวรรณชนะ ตำนานประจักษ์ริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง(กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) น. 32.

วอนให้พี่ชายเล็กน้อยหนีอิสลามและกลับไปเมืองจีน หลิมโตะเคี่ยมก็ไม่ยอมไป เก้าเนียวเฝ้าอ่อนวอนอยู่หลายปี จนเกิดความเสียใจจึงผูกคอตาย ครั้นเก้าเนียวผูกคอตาย หลิมโตะเคี่ยมผู้พี่ก็จัดแจงศพเก้าเนียว ผังไว้ที่ตำบลบ้านกะเสะทำเป็นฮวงซุ้ย ปรากฏมาจนทุกวันนี้ พวกจีนนับถือว่าเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์ เป็นคนรักชาติตระกูล มีการเซ่นไหว้กันเสมอทุกปี¹

ยุคสมัยของตำนาน และความน่าจะเป็นของธิดาพระเจ้ากรุงจีน

การที่จะระบุได้ว่า ธิดาพระเจ้ากรุงจีน และ พระเจ้ากรุงจีน ที่ปรากฏในตำนานของสยามเป็นบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์ได้นั้น จำเป็นที่ต้องหาอายุเวลาของตำนานแต่ละเรื่องก่อน ซึ่งธรรมชาติของตำนานเองมักไม่ให้ความสำคัญกับช่วงเวลาที่เป็นจริง ตำนานที่ว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีนอยู่ในรูปของเรื่องเล่าสืบๆ กันมา แม้ว่าจะถูกรวมในพงศาวดารแต่ก็อยู่ในสถานะของตำนานเก่า นิทานประจำถิ่น หรือเรื่องเล่าที่รับรู้กันทั่วไป แล้วถูกนำมารวบรวมไว้เป็นประวัติศาสตร์ในยุคเริ่มต้นของการสร้างบ้านแปงเมือง ดังนั้นจึงยากที่จะระบุอายุเวลาของตำนานแต่ละเรื่องได้

ตำนานที่เล่าเรื่องของธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่ถูกรวบรวมปรากฏเป็นเอกสารชัดเจนได้แก่ ตำนานเรื่องพระร่วงอรุณ कुमार เมืองสุวรรณโลก และเรื่อง พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ ในคำให้การชาวกรุงเก่า ตำนานเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้งกับเจ้าหญิงสร้อยดอกหมากรวบรวมอยู่ในหนังสือพงศาวดารเหนือ ทั้งสามเรื่องนี้สามารถกำหนดอายุเวลาได้อย่างกว้างๆ ว่า อยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและเล่าเรื่องที่ย้อนไปก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำนานเรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้งกับเจ้าหญิงสร้อยดอกหมากเป็นตำนานที่ยอมรับกันว่าอยู่ในช่วงก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา 26 ปี โดยใช้การเทียบเคียงกับปีสร้างพระพุทธรูปวัดพนัญเชิง ซึ่งถูกระบุไว้ในตำนานว่าเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระนางสร้อยดอกหมากและสถาปนาเป็นพระอาราม² ซึ่งอยู่ในยุคสมัยของปลายราชวงศ์หยวน เหตุการณ์การแต่งงาน

¹ พระยาวิเชียรคีรี (ชม) “พงศาวดารเมืองปัตตานี พระยาวิเชียรคีรี (ชม)” ใน *ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง*, (กรุงเทพฯ : อีปซี, 2552) น. 247 – 248.

² ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวว่า จุลศักราช 686 ขวตศก (พ.ศ.1867) แรกสถาปนาพระพุทธเจ้า เจ้าแห่งเชิงศักราช 712 ขาลศก (พ.ศ. 1893) แรกสถาปนากรุงพระนครศรีอยุธยา

น่าจะเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญ แต่ในบันทึกของรัชสมัยนั้น ไม่ปรากฏเรื่องราวของเจ้าหญิงที่เดินทางมายังสยามประเทศแต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้ แม้จะมีตำนานกล่าวถึงการเดินทางของหญิงชาวจีนมายังสยามประเทศหลาย ตำนานด้วยกัน ทั้งเรื่องของธิดาพระเจ้ากรุงจีน และหญิงสามัญชนคนอื่นๆ แต่ความเป็นไปได้ ที่ว่าจะมีเจ้าหญิงจากราชวงศ์ของจีนเดินทางมาแต่งงานกับกษัตริย์ที่สยามนั้น ไม่น่าจะเป็น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์ แม้แต่ตัวของ “พระเจ้ากรุงจีน” ที่ระบุไว้ในตำนาน แต่ละเรื่องนั้น ก็อาจจะไม่ได้หมายความว่าจักรพรรดิจีน พระเจ้ากรุงจีน อาจจะเป็นเพียงแค่ พ้อคำหบถ ขุนนาง ทูต ประชาชนทั่วไปก็เป็นได้¹ เพราะการที่มีเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงของจีนไป ใช้ชีวิตในแคว้นอื่นๆ นั้น ในชั้นแรกย่อมแสดงว่าดินแดนดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของจีน และ แวนแคว้นนั้นมีอาณาบริเวณใกล้เคียง หรือมีพรมแดนติดต่อกัน จึงจะมีการส่งเจ้านายเชื้อพระ วงศ์ชั้นสูงไปปกครอง หรือในอีกรูปแบบหนึ่งคือเป็นการแลกตัวประกันในระดับพระราชโอรส ดังนั้น บุคคลที่เดินทางระหว่างจีนกับแวนแคว้นอื่นโพ้นทะเล จึงน่าจะเป็นนักผจญภัย พ้อคำ ขุนนาง มากกว่าจะเป็นองค์จักรพรรดิเอง และเพื่อเหตุผลในด้านความปลอดภัย จักรพรรดิจีน เองก็ไม่เคยปรากฏออกนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้ “ธิดาพระเจ้ากรุงจีน” จึงอาจจะเป็นเพียงลูก สาวของคนกลุ่มนี้มากกว่าเป็นเจ้าหญิง

คำถามที่น่าสนใจคือ เหตุใดต้องเป็น “ธิดาพระเจ้ากรุงจีน” ทำไมถึงไม่เป็นเจ้าหญิงจาก ดินแดนอื่นๆ อาทิ ธิดาพระเจ้ากรุงพาราณสี ธิดาพระเจ้าเกาหลี่ การที่มีตำนานผูกโยงในทาง เครือญาติกับจีนนี้ น่าจะเป็นเพราะดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีรูปแบบการติดต่อ สัมพันธ์กับจีนอย่างเป็นรูปธรรม คือ เรื่องของการค้า ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานใน บันทึกอย่างชัดเจน การค้าในระบบบรรณาการมีเรื่องของ ผู้คน การเดินทาง การติดต่อ การ ตอบแทนที่เป็นรูปธรรมมากกว่าความสัมพันธ์ในแบบอื่น เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมจาก อินเดียซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในยุคโบราณ การค้าในระบบบรรณาการ ยังเป็นการยื่นยันถึงพระ

¹ จากบันทึกของหมิงสื่อลู่ (明实录) บรรพ 97 เดือนสิบแห่งปีเฉิงฮว่าที่ 7 (成化七年十月) (พ.ศ. 2014) กล่าวถึงชายชาวฮกเกี้ยน นาม ชิวหังหมั่น (丘弘敏) ได้ลักลอบเดินทางออกนอกแผ่นดินจีน มายังสยามแล้วแอบอ้างว่าตนเป็นราชทูตของจักรพรรดิจีนมาเข้าเฝ้า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมไตรโลกนาถ ภรรยานางเพ็งซื่อ (冯氏) ก็ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระมเหสี และได้รับพระราชทานสิ่งของกลับไป มากมาย เมื่อเดินทางถึงแผ่นดินจีนโดนทางการจับกุม และถูกประหารชีวิตในที่สุด

ราชอำนาจของกษัตริย์หรือแคว้นแคว้นที่เป็นคู่ค้ำกับจีน ผ่านการที่จักรพรรดิจีนรับเครื่องบรรณาการและการมอบสิ่งตอบแทนกลับคืนมา ดังนั้น ตำนานธิดาพระเจ้ากรุงจีน จึงอาจจะเป็นอีกทางหนึ่งของการถ่ายทอดเรื่องราวด้วยความสัมพันธ์สยาม - จีน โดยมีใช้เค้าเรื่องจริงจากการค้าระบบบรรณาการ เล่าในแบบฉบับชาวบ้านปรากฏเป็นนิทาน หรือตำนาน แล้วถูกรวบรวมเป็นประวัติศาสตร์ หรือถูกเชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริงไปในที่สุด

ข้อควรสังเกตประการหนึ่งคือ เรื่องของกำเนิดจากจันทมาก หมากเป็นพืชที่ขึ้นได้ดีในพื้นที่เขตอบอุ่นและร้อนชื้น หมากมีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวเอเชียซึ่งปรากฏวัฒนธรรมการกินหมากพลู ขอบเขตทางวัฒนธรรมอยู่ในกลุ่มอินเดีย พม่า ตั้งเกีย ชาว มลายู และจีนตอนใต้ (สิบสองจุไทย) อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียดังนั้น เรื่องของเจ้าหญิงจีนที่มีกำเนิดจากจันทมาก จึงน่าจะเป็นเรื่องเล่าที่อยู่ในวัฒนธรรมการกินหมากพลูคือในเขตพื้นที่จีนตอนใต้ลงมา การที่กล่าวถึงหมากในแง่ปาฏิหาริย์ คงหมายถึงการยกย่องพืชชนิดนี้ไปด้วยและมองว่าหมากเป็นของมีค่า ในประเพณีโบราณของสยามเองก็มีการใช้จันทมากประกอบในพิธีด้วยเช่นงานราชาภิเษกสมัยกรุงศรีอยุธยาต้องมี ดอกหมาก ดอกมะพร้าว ประดับตามธรรมเนียม¹

หน้าที่ของตำนานว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีน

จากตำนานจะเห็นว่า ด้วยตัวของธิดาพระเจ้ากรุงจีนเองนั้น แทบจะไม่ได้แสดงบทบาทอะไรที่ชัดเจนนอกจากถูกยกให้เป็นมเหสีของกษัตริย์ที่พระเจ้ากรุงจีนทรงเลือกให้ การต่อรองของพระนางสร้อยดอกหมากกับพระเจ้าสายน้ำผึ้งเรื่องการเชิญเข้าวังจนเป็นเหตุให้พระนางสร้อยดอกหมากกลั่นใจตาย ไม่ได้เป็นประเด็นทางการเมือง เรื่องความบาดหมางระหว่างเมืองแต่อย่างใด การมาถึงของธิดาพระเจ้ากรุงจีนยังสยามและการดำรงอยู่ของ

ตำนานในกลุ่มนี้ อาจจะไม่ได้มุ่งไปที่การบอกเล่าเรื่องจริงเกี่ยวกับการแต่งงาน เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องความถูกต้องของข้อมูลและอายุเวลาของเหตุการณ์ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าที่ทำให้เกิดมีตำนานเหล่านี้ขึ้นในหลายพื้นที่ก็คือ การยืนยันถึงพระราชอำนาจ พระบุญญาธิการบารมี

¹ สมบัติ พลายน้อย พดกษนิยาย พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2531) น. 456.

ของกษัตริย์ที่เป็นคู่สมรส รวมถึงเป็นการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเจริญแบบ
จีนที่ได้มาสู่สยามประเทศ

1. การแสดงถึงพระบุญญาธิการของกษัตริย์และการได้รับการยอมรับในพระราช อำนาจจากพระเจ้ากรุงจีน

ในโลกยุคโบราณ ความชอบธรรมของผู้ปกครองในอันที่จะก้าวขึ้นเป็นผู้นำมาจาก
บุญญาธิการ ที่จะแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การเป็นผู้วิเศษ มีอิทธิฤทธิ์ มีสิ่งปาฏิหาริย์
บังเกิดให้เห็นโดยทั่วกัน เหตุผลหนึ่งที่ทำให้พระเจ้ากรุงจีนเต็มใจยกิตาของตนให้อภิเษกกับ
กษัตริย์องค์ต่างๆ ก็คือ การได้ประจักษ์ถึงพระบุญญาธิการ ดังเช่น เรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์
พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ผู้ครองกรุงอินทปรีสถ์ ได้ทูลขอพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงจีน อูติมา
ครองเมืองคันธาระ พระเจ้าอูติมาทรงเห็นว่า พระเจ้ากรุงอินทปรีสถ์เป็นผู้มีบุญญาธิการ
มากเพราะเมื่อพระองค์เคลื่อนนาวาออกจากกรุงอินทปรีสถ์ “ครั้นกองทัพเรือเดินทางไปใน
มหาสมุทรได้หลายวัน พวกพลทั้งปวงอดหยากน้ำหาน้ำจืดจะบริโภคไม่ น้ำจืดที่จัดมาใน
กองทัพจากกรุงอินทปรีสถ์นั้นสิ้นไป มีแต่น้ำเค็มทั้งสิ้น พวกพลดื่มกินหาได้ไม่ ครั้นพระเจ้ากรุง
อินทปรีสถ์ได้ทราบดังนั้นก็ทรงตั้งสัตยาธิษฐาน ยกพระบาทเบื้องขวาของพระองค์จุ่มลงใน
น้ำเค็มมหาสมุทร ด้วยเดชพระบารมีมีบุญญาธิการของพระองค์เปนมหัศจรรย์ น้ำเค็มนั้นก็
กลับเป็นน้ำจืดสนิท พวกพลทั้งกองทัพได้รับพระราชทานอิมหาน้ำหายหยาก แลตักตวงขึ้นไว้
ใช้กินต่อไปให้พอแก่ต้องการทั่วทั้งกองทัพ”¹ ดังนั้น พระเจ้าอูติมา ก็มีพระทัยสมนัสยินดี
ยกนางสร้อยดอกหมากให้เป็นคู่บุญบารมีของพระเจ้าอินทปรีสถ์

ในตำนานเรื่องพระร่วงเมืองสุวรรณโลก ได้กล่าวถึงพระร่วงเมื่อครั้งยกทัพไปยังกรุง
จีน เมื่อไปถึง “บังเกิดสิ่งอัศจรรย์ให้เป็นหมอกตกมึนให้เห็นพระจันทร์พระอาทิตย์ แลจีน
ทั้งหลายให้ชนลูกหนึ่งหัวทองทั้งเมือง สะท้านสะเทือนหวั่นไหวนักหนา”² ส่วนตำนานเรื่อง
พระเจ้าสายน้ำผึ้ง ซึ่งถูกเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อยุธยาในยุคต้นก่อนการ
สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็ได้อธิบายถึงบุญญาธิการของพระเจ้าสายน้ำผึ้งไว้ว่า เป็น

¹ “คำให้การชาวกรุงเก่า” ใน ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2553) น. 34.

² หนังสือพงศาวดารเหนือ น. 10.

ผู้ที่มีบุญญาบารมี สมัยเด็กเป็นเด็กเลี้ยงโค ตั้งตัวขึ้นว่าราชการบนจอมปลวกใหญ่ เด็กคนอื่นๆ หมอบราบ ก็ตั้งให้เป็น ขุนอินทเทพ ขุนพิเรนทรเทพ เป็นที่ขุนนางใหญ่ เมื่อพระนารายณ์ เสด็จสวรรคต เหล่าพราหมณ์ปุโรหิตได้ทำการเสี่ยงเรื่อสุพรรณหงส์เอกไชยกับเครื่อง กฤถัมภ์ เรื่อสุพรรณหงส์ก็มาหยุดอยู่ที่บ้านเด็กเล่น พราหมณ์จึงเป่าสังข์ตรงอนแดรฝรั่งขึ้น พร้อมกัน รับเอานายหมู่เด็กมาครองราชสมบัติ ครั้งหนึ่งทอดพระเนตรเห็นผิ้งจับอยู่ที่อกไก่ได้ ช่อฟ้าหน้าบันวัดปากคลอง จึงทรงพระดำริว่า จะขอนมัสการพระพุทธรูปปฏิมากร “เดชะ บุญญาภิสังขารของเรา เราจะได้ครองไฟร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์ด้วยกันเสร็จ ขอให้ น้ำผิ้ง ย้อยหยดลงมา กลั้วเอาเรื่อพระที่นั่งรื้อขึ้นไปถึงที่” พระสงฆ์สมภารลงมายุบายชัยมงคล แล้ว ถวายพระนามว่าพระเจ้าสายน้ำผิ้ง¹

เมื่อพระเจ้าสายน้ำผิ้งได้รับพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงจีน จึงเสด็จโดยเรือพระที่นั่ง เอกชัยลำเดียวไปยังกรุงจีนและ “ด้วยอำนาจพระราชกุศลที่ได้สร้างมาแต่ปางหลังก็เสด็จไป โดยสะดวกจนถึงเขาไฟ พอจันททั้งหลายเที่ยวอยู่ในท้องทะเลนั้นเห็นเป็นอัศจรรย์นัก จึงนำเอา เนื้อความกราบทูลพระเจ้ากรุงจีนๆ ก็สะดุ้งตกใจนัก จึงสั่งให้เสนาผู้ใหญ่ไปดูว่าจะมีบุญ จริตประการใด ให้ประทับสองแห่ง ที่อ่าวนาคืบหนึ่ง ครั้นเพลาค่ำจันทใช้คนสอดแนมดูว่า จะเป็นประการใด ครั้นไปฟังดูได้ยินเสียงดุริยางค์ดนตรีครึกครื้นไป จึงเอาเนื้อความดั่งนั้น กราบทูล จึงสั่งให้เชิญมาอยู่อ่าวเลื้อคืบหนึ่งจึงแต่งการรับ ครั้นเพลารাত্রีกาล เทพยดา บันดาลดุริยางค์ดนตรี ครั้นรุ่งขึ้นจึงพระเจ้ากรุงจีนแต่งการกระบวนแห่รับพระเจ้าสายน้ำผิ้ง เข้ามาพระราชวัง จีนทั่วประเทศสรรเสริญบุญทั่วไป”²

ในความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ มักพบว่า กษัตริย์สยามได้พยายามจะติดต่อกับ จักรพรรดิจีนผ่านระบบบรรณาการด้วยเหตุผลทางด้านการเมืองเป็นสำคัญอีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากการค้า แม้ว่าทางฝั่งจีนเองจะมองว่านี่คือการแสดงถึงความมีอำนาจที่เหนือกว่า ของตน แต่ทางฝ่ายสยามก็ไม่ได้ยอมรับสิทธิที่จีนอ้างว่ามีเหนืออิบไทยสยามแต่อย่างใด การ ติดต่อกับจักรพรรดิจีนส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อให้เกิดการยอมรับในพระราชอำนาจหรือฐานะของ

¹ หนังสือพงศาวดารเหนือ น. 45.

² เรื่องเดียวกัน น. 46.

กษัตริย์ที่อาจจะเพ่งขึ้นครองราชย์หรือเปลี่ยนราชวงศ์ ดังเช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีพระราชสาส์นถึงจักรพรรดิจีนเพื่อให้รับรองฐานะและยอมรับการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ เพราะการได้รับการยอมรับฐานะนั้น นำมาสู่ความคล่องตัวของระบบการค้าแบบบรรณาการนั่นเอง

ดังนั้น การปรากฏขึ้นของตำนานว่าด้วยพระเจ้ากรุงจีนยกธิดาของตนให้กับกษัตริย์สยาม จึงเป็นคำอธิบายตามโลกทัศน์ความเชื่อแบบชาวบ้าน ที่จะบรรยายถึงความเหมาะสมของกษัตริย์ในอดีตแต่ละพระองค์ ว่ามีบุญญาธิการสูงส่งจนเป็นที่ยอมรับของจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจของภูมิภาคในยุคนั้น และมีความชอบธรรมในการเป็นผู้นำผู้ปกครองของแว่นแคว้น

2.การยืนยันฐานะและสถานะทางของสังคมของกษัตริย์ที่เป็นคู่ครองของธิดาพระเจ้ากรุงจีน

การแต่งงานเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี คือสิ่งที่ทำให้คู่ครองของธิดาพระเจ้ากรุงจีน จะได้รับการยอมรับในพระราชอำนาจ รวมถึงการเลื่อนสถานภาพทางสังคมและการเมืองตามไปด้วย เนื่องจากการได้รับการยอมรับจากพระเจ้ากรุงจีน สถานภาพทางการเมืองของพระราชบุตรเขยของจักรพรรดิจีนย่อมสูงกว่าเจ้าผู้ครองแคว้นแคว้นและองค์รัชทายาทอื่นๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิ ไม่ว่าธิดาพระเจ้ากรุงจีนในทีนี้จะหมายถึงเจ้าหญิงจีนจริง หรือเป็นเพียงลูกสาวของบรรดาพ่อค้าคหบดี หรือนักเดินทางชาวจีนก็ตาม ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต ได้กล่าวว่า เมื่อทำวอู่ทองทรงย้ายเมืองจากเมืองกุยมายังเมืองอยุธยาแล้ว ก็ได้ประกาศองค์เป็นกษัตริย์ “จักรพรรดิจีนทรงทราบข่าวการตั้งถิ่นฐานของพระราชบุตรเขยก็โสมนัสยิ่ง จึงส่งราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นสลักบนแผ่นทองมายังสยาม ความสัมพันธ์อันมั่นคงระหว่างพระเจ้าแผ่นดินจีนและพระเจ้าแผ่นดินสยาม ก็มีตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองจนถึงปัจจุบันนี้ นี่เป็นเหตุผลที่พระเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงเอกสิทธิ์จะส่งเรือสำเภาและราชทูตไปเมืองกวางตุ้ง”¹

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ) พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต พ.ศ.2182 พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2546) น. 30.

ด้วยเหตุนี้จึงพบตำนานว่า ด้วยการแต่งงานกับธิดาพระเจ้ากรุงจีนแพร่หลายในหลายๆ พื้นที่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เฉพาะในพื้นที่ของสยามเท่านั้น เช่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปะตานี (Sejarah Melayu)¹ ซึ่งตามตำนานนั้น สุลต่านมันซูร์ชาห์ (Mansur Shah c.1459 - 1477) แห่งมะละกา ได้รับพระราชทานเจ้าหญิงฮันลีเป่า (汉丽宝) จากจักรพรรดิฉินเทียนซุ่น (天顺) แห่งราชวงศ์หมิง หลักรฐานบางชิ้นกล่าวว่า เป็นเจ้าหญิงในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ (永乐) เจ้าหญิงฮันลีเป่าได้เดินทางมายังมะละกา พร้อมกับข้าราชการบริพารซึ่งเป็นขุนนางชนชั้นสูง 500 คน และสาวงามชาวจีนอีกร้อยกว่าคน ต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามและได้รับแต่งตั้งเป็นมเหสีองค์ที่ 5 ของสุลต่านมันซูร์ชาห์ มีนามว่า Puteri Hang Li Po ส่วนบรรดาผู้ติดตามได้รับพระราชทานสถานที่ให้อยู่อาศัย เรียกกันว่า Bukit Cina หรือเนินเขาชาวจีน ซึ่งยังปรากฏจนถึงทุกวันนี้

เรื่องราวและพระนามของเจ้าหญิงฮันลีเป่าปรากฏในพงศาวดารพื้นเมือง Sejarah Melayu แต่ไม่ปรากฏในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์หมิงเช่นเดียวกับตำนานธิดากรุงจีนองค์อื่นๆ ที่เดินทางมายังสยามประเทศ มีการสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นเพราะเจ้าหญิงฮันลีเป่าอาจจะไม่ได้เป็นพระราชธิดาของจักรพรรดิฉินจริง อาจเป็นเพียงพระญาติ หรือไม่ก็อาจเป็นลูกสาวของข้าราชการที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาเป็นเจ้าหญิงส่งมาแต่งงานกับแว่นแคว้นต่างๆ เพื่อเหตุผลทางการเมือง แม้ว่าจะยังเป็นเรื่องที่ถกเถียงถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของประวัติศาสตร์ แต่เรื่องของเจ้าหญิงฮันลีเป่าเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงการสร้างคำอธิบายถึงความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครองหรือรัฐผ่านทางความสัมพันธ์ที่มีต่อจีน เมืองมะละกาเป็นเมืองท่าที่สำคัญในตอนใต้ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจุดชุมทางการค้าที่มีพ่อค้าจากดินแดนต่างๆ เดินทางเข้ามาค้าขายซึ่งก็รวมถึงพ่อค้าชาวจีนด้วย การเชื่อมความสัมพันธ์กับมหาอำนาจอย่างจีนจึงเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงสถานะและอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นราชบุตรีเขย

¹ Sejarah Melayu <<http://mataharibooks/sejarahmelayu/chapter-9-4/>>

3.คำอธิบายเรื่องของการชุมนุมชาวจีนและการเผยแพร่วัฒนธรรมจากจีนสู่สยาม

จากตำนานจะเห็นได้ว่า เมื่อธิดาพระเจ้ากรุงจีนเดินทางมาสู่สยามหรือในแคว้นต่าง ๆ นั้น พระนางไม่ได้มาเพียงลำพัง แต่พระเจ้ากรุงจีนจัดข้าราชการรวมถึงชาวจีนที่มีฝีมือตามเสด็จมาด้วยอีกจำนวนหนึ่ง พระนางสร้อยดอกหมากเสด็จมาพร้อมกับเรือสำเภา 5 ลำ และคนอีก 500 คน นางจันทรวเทวีศรีบาทราชบุตรีทองสมุทรมิเรือสำเภา 19 ลำและคนอีก 7,400 คน นางพสุเทวี มีชาวจีนอีก 500 คนตามเสด็จ ชาวจีนเหล่านี้เมื่อเดินทางมาถึงก้น้ำที่จะตั้งหลักแหล่งในแผ่นดินสยาม เกิดเป็นชุมชนตามมา

ชาวจีนที่เดินทางมาพร้อมกับธิดาพระเจ้ากรุงจีน ส่วนหนึ่งน่าจะได้แก่ช่างฝีมือ และเมื่อมาตั้งหลักแหล่งในสยามแล้วก็ได้ผลิตผลงานตามความถนัดของตนและคงถ่ายทอดสู่สังคมสยามด้วย ในตำนานของพระร่วงที่กล่าวถึงนางพสุเทวี ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชาวจีนที่ตามเสด็จว่า ชาวจีนกลุ่มนี้เองเมื่อมาถึงยังเมืองศรีสัชนาลัยแล้วก็ได้ทำเครื่องถ้วยชาม จึงเกิดมีเครื่องถ้วยชามแต่นั้นมา คำอธิบายนี้ใช้อธิบายถึงเครื่องสังคโลกของกลุ่มเมืองสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย ที่มีรูปแบบการผลิตเป็นเทคโนโลยีแบบเครื่องถ้วยจีน ทั้งการเผา การเขียนลายและการเคลือบ

ไม่ว่าความเป็นจริงของตำนานธิดาพระเจ้ากรุงจีนจะเป็นอย่างไร หากแต่การปรากฏขึ้นของวัฒนธรรมจีนในสังคมไทยที่มีให้เห็นอยู่ทั่วไปนั้นยังคงสะท้อนถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย - จีนตั้งแต่อดีตตราบจนปัจจุบัน

สรุป

ตำนานที่ว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่ปรากฏในสังคมสยาม เป็นกลุ่มตำนานที่เนื้อเรื่องถูกระบุเอาไว้ในช่วงต้นของการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ในตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว นับว่าเป็นเรื่องยากที่พระจักรพรรดิจีนจะส่งพระราชธิดามาอภิเษกกับกษัตริย์ของแว่นแคว้นต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏเป็นหลักฐานยืนยันทั้งเอกสารของจีนและสยามคือความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ ที่มีประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านการค้า การเมือง และสังคม ตำนานว่าด้วยธิดาพระเจ้ากรุงจีนมีลักษณะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะรู้จักกันทั่วไปทั้งในรูปของนิทานประจำถิ่น หรือเป็นเรื่องเก่าๆ ที่ถูกเล่าถูกแต่งเติมข้อมูลกันอยู่ตลอดเวลาจนบางส่วนถูกผนวกรวมว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สยาม ที่สะท้อนถึงคำอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจีน ซึ่งเป็นมหาอำนาจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับแว่นแคว้นอื่นๆ ด้วยโลกทัศน์แบบพื้นเมือง โดยอาจมีทั้งส่วนที่เกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์ และส่วนที่เป็นจินตนาการ โดยมีพื้นฐานจากการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับจีนอยู่บ้างแล้ว ในเรื่องของการค้าระบบบรรณาการ รวมถึงกลุ่มชาวจีนที่เดินทางติดต่อค้าขายตามเมืองท่าต่างๆ ดังที่ปรากฏเรื่องของการถวายนเครื่องบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีนอยู่ในตำนาน ผนวกกับเรื่องของการแต่งงานซึ่งเป็นคำอธิบายแบบชาวบ้าน สังเกตได้จากชื่อของธิดาพระเจ้ากรุงจีนที่มีความเป็นท้องถิ่นอยู่มาก เช่น สร้อยดอกหมาก ประคำทอง พสุทเทวี ฯลฯ และเรียกรวมๆ ว่า ธิดาพระเจ้ากรุงจีนหรือ “พระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีน” การมีอยู่จริงหรือไม่จริงของธิดาพระเจ้ากรุงจีนในสังคมสยาม อาจจะไม่สำคัญเท่ากับบทบาทของตำนานกลุ่มนี้ ที่ได้ช่วยส่งเสริมให้กษัตริย์ที่เป็นพระราชบุตรเขยพระเจ้ากรุงจีน ดูยิ่งใหญ่มีพระบุญญาธิการและพระราชอำนาจของพระองค์ก็เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากพระเจ้ากรุงจีน

บรรณานุกรม

- “คำให้การชาวกรุงเก่า.” 2553. ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.” 2552. ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- “พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ.” 2499. หนังสือพงศาวดารเหนือ. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ชมนาด สุขเจริญ. 2531. “ตำนานเมืองลพบุรี: การรับรู้และโลกทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถาวร ลิกโกศล. 2535. 4 ยอดหญิงงามผู้พลิกประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. 2528. มานุษยวิทยา ว่าด้วยระบบครอบครัว การแต่งงาน และเครือญาติ. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. 2511. บทละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ ไกรทอง มณีพิชัย. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- วิเชียรศิริ, พระยา (ชม). “พงศาวดารเมืองปัตตานี พระยาวิเชียรศิริ (ชม).” 2552. ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- ศิริพร ณ ถกลาง. 2545. ชนชาติไทในนิทาน. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมบัติ พลายน้อย. 2531. พฤษนิยาย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- สายป่าน บุริวรรณชนะ. 2552. ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สืบแสง พรหมบุญ. 2525. **ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1282 –**

1853. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). 2546. **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต พ.ศ. 2182.**

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

หนังสือพงศาวดารเหนือ. 2499. พระนคร: กรมศิลปากร,

เรื่องเล่าตำนานงหฺร < <http://www.phatlung.com/dramatic/kongra.php> >

Sejarah Melayu. <<http://mataharibooks/sejarahmelayu/chapter-9-4/>>

钱仲联等 2000 《中国文学大辞典》，上海：上海辞书出版社。

龚荫 2000 《唐代和亲政策述论》，载《思想战线》，第 1 期。

《全唐诗》1996，北京：中华书局。